

Maitasuna maitasuna baino askoz gehiago da

Lorea Agirre Dorronsoro

Kazetaria eta JAKINEko zuzendaria

Maitasuna politikoa da

«Gaur inoiz baino gehiago esan dezakegu maitasuna kulturala dela. Gaur inoiz baino gehiago esan dezakegu maitasuna politikoa dela». Garbi esaten du Mari Luz Esteban antropologoak (2001: 40). Azken bi mendeetan, baina bereziki XX. mendean, maitasunak Mendebaldean balio kultural eta sinboliko handia bereganatu du. Eva Illouz soziologoaren ustez, politika liberal eta burgesaren eraikinaren oinarrian maitasunaren eta politikaren ustezko bereizketa dago (2016: 15). Eta zera galdetzen du: ez al da politika oro –eskumatik ezkerre- beti-beti gorputzaren, sexualitatearen, generoaren eta familiaren politika bat? Sexualitatea, maitasuna eta ezkontza politikaren eta ekonomiaren etxea sostengatzen duten adreiluak dira.

Maitasunak pertsonen sozializazioan eragiten du, eta, horrekin, baita generizazioan ere. Generoak sortzeko eskola bat da, diziplinamendu praktika bat. Maitasunaren gaineko lezioen bitartez gizon eta emakume egiten gara. Maitasunak elkarren artean desberdin eraikitzen gaitu eta desberdinkerian harremantzen irakasten digu.

Maitasuna lege askoren oinarrian dago: haurtzaroari, familiari edo mendekotasunari lotutako legeen kasuan argia

Maitasuna maitasuna baino askoz gehiago da

da; maitasunaz uste dugun horrek zedarritzen ditu legeon mamia, araubidea eta aplikazioa. Politikariek, erlijiosoek, feministek, ideologia askotariko eta kontrajarritako aktibistek, besteak beste, afektuen garrantzia ahotan darabilte. Zientzia, berriz, tematuta dago zeloan, maiteminaren edo infidelitatearen geneak topatzen. Eta hori guztia, zinemaren, literaturaren, telesailen, musikaren eta masa hedabideen bitartez, erromantizismoaren gaineko fikzio erabat hipertrofiatu batekin blaitzen da bikote bizitza idealizatu eta beste edozein harreman mota bigarren mailan utzarazteko.

Maitasunaren definizio batzuk

Maitasuna bi oinarri dituen produktu mitiko bat da: batetik, humanoen arteko harreman afektibo eta erotikoen oinarrian legokeen oinarri soziobiologikoa da; eta, bestetik, kulturalki eraikitzen den pentsaera eta praktika bat da, inplikazio politiko eta ekonomikoak dituena. Izan ere, maitasuna gizabanakoaren sentimendu hustzat hartu ohi badugu ere, giza egitura guztiak zeharkatzen eta moldatzen ditu. Maitasunaren gaineko ideologiak jendartearen antolakuntza osoan eragiten du. Maitatzeko joera unibertsala da, bai, gizakioi berezko zaiguna, baina maitatzeko eredia eta ideologia aldatu egiten da lekuan leku eta garaian garai.

Maitasuna ez da bakarrik sentimendu bat, baizik eta politikoki araututa dagoen eta sozialki eraikitzen den sentimendu multzo konplexu bat da, aldaketa sozialen menara aldatzen dena, eta baita aldaketa pertsonalen arabera ere. Dinamikoa da, motorra da, aldatuz doa. Jendarteak eraikitzen digu maitasuna eta guk eraikitzen diogu maitasuna jendarteari.

Harreman sozialen kategoria oinarrizkoena maitasuna dela oraintsu hasi dira esaten soziologoak eta psikologo sozialak, eta badira diotenak maitasuna dela mugimendu sozialaren forma oinarrizkoena. Maitasuna kontrol sozialerako tresna dela gero eta argiago ikusten da, eta baita familia nuklear tradizionala eta patriarkatua iraunarazteko egitura garrantzitsuena ere.

Baina maitasuna ez al zen sen hutsa?

Baina maitasuna ez al da bada eraikuntza guztietatik at dagoen hori? Erabat senezkoa? Animalia? Basa? Ez al da bada naturaz, senez, ikasi gabe berez sortzen zaigun sentimendu handi eta ederrena? Nortaz nola eta non maitemindu kontrolaezina dena? Bizitza ere haren alde emango zenukeena? Kendu ere bai? Espelikazio razionalik ez duena? Musu-truk dena ematera bultzatzen zaituen hori? Ez da ontasunaren maila gorrena? Mundu zikin honetatik salbatzen gaituena? Antropologia, soziologia, politika, ekonomia, zientzia... gizakiak sortutako abstrakzio eta pentsamendu konkretu guztietatik gaindi dagoena? Ez arraza, ez klase, ez genero baldintzarik eragiten diona? Maitemintzen zara, eta kito, hori da dena, ez da hala?

Lilura bukatu da, hautsi da anfora.

Esperientzia pertsonalak nori ez dio esaten maitasuna eta justizia ezkontzen zailak diren bi gauza direla. Nork ez du sentitu inoiz bietatik bat aukeratu beharra, bateraezinak balira legez. Maitasunaz asko hitz egiten dugu, baina gutxiago aztertzen, sakontzen. Maitasuna kritikatzek mina eragiten digu. Maitasunaren atzean zer dugun begiratzea deseroso zaigu, geratzen zaigun helduleku aratz bakarra dela sinetsi nahi dugulako, agian. Estebanek idatzi izan bezala, maitasunaren kontra egiteak sortzen digun ezinegonak eta minak adierazten du maitasuna maitasuna baino askoz gehiago dela.

Maitasunaz asko hitz egiten dugu, baina gutxiago aztertzen, sakontzen. Maitasuna kritikatzek mina eragiten digu. Maitasunaren atzean zer dagoen begiratzea deseroso zaigu

Maitasun erromantikoaren ideologia

Gurean, maitasunak maitasun erromantikoaren eredia hartzen du. Eredu hori da gure maitasun sistemaren erpinean

dagoena. Hor egiten gara, hor hartzen du zentzua bizitzak, bereziki emakumeonak. Maitasunak egiten gaitu. Maitatua ez den edo maite ez duen emakumea –bikotea ez duena edo seme-alabarik ez duena– ezin erabat zoriontsu izan, pentsatzen dugu; bikote gabeko emakumeari falta zaio zerbait, lanean onena izanda ere ez da erabat errealizatuko. Gizonezkoak maitasunak egiten ditu gizon, baina ez ditu hainbeste baldintzatuko maitasuna izateak edo ez. Gizonezkoa, bikote gabe eta maitatzeko eta maita dezaten seme-alabarik gabe ere, errealizatua dago, ez zaio ezer falta, lana dela, kirola dela, sexua dela. Are, bikote gabeko gizona askatasunaz gozatzen irudikatzen dugu; bikote gabeko emakumea, berriz, bakardadean itota.

Esan dezakegu, maitasun erromantikoa eraikuntza soziokultural bat da eta aparatu mediatiko kultural oso baten eskutik –entretanimenduaren bitartez bereziki– ideologia gero eta hegemonikoago bihurtzen ari da. Erauntsia gero eta handiagoa da. Coral Herrera ikerlaria harago doa: maitasun erromantikoa eraikuntza soziokulturala jendarte kapitalista eta patriarkalaren sostengu nagusietako bat dela dio. Ezkontza eta familia nuklearraren bitartez sostengatzen du etxe osoa. Eta ezkontzaren eta familiaren mamian honako zume hauek daude: jabego pribatua –monogamia, fidelitatea, eskusibotasuna eta jabetza–, eternitatearen ideia eta magikoa izatearen ideia.

Maitasun erromantikoa eta kapitalismoa

Eva Illouz soziologoak kapitalismoaren kulturaren eta kontsumoaren erdigunean dagoen jendarte postindustrialeko gizakien bizitza emozionalaren arteko lotura ikertu izan du. Alegia, kontsumo kapitalista eta maitasun erromantikoa nola lotzen diren ikusi. Maitasun erromantikoa da hegemonikoa gaur egun, maitasuna ulertzeko modu nagusi eta zabalduea gaur egun, fase historiko-ekonomiko-zibilizatorio honetan eraikia izan dena eta kontsumora ekarri dena. Maitasunak, gainontzeko emozio guztiek bezalaxe, ez du lotura soilik

ezaugarri fisiologiko edo psikologiko indibidualekin; testu-
guru kulturalarekin ere baditu, eta horren arabera egiten da.
Eta maitasunaren agerpena bera ere baldintzatua dago sozial-
ki eta kulturalki. Cliford Geertz antropologoak zioen kultura
elkar ulermen sistema bat dela. Ados, baina galdera litzateke
zergatik elkar ulermen sistema horretan esangura kultural
batzuk hegemoniko bihurtzen diren. Hau da, gaur eta hemen,
zergatik da maitasun erromantikoa hegemonikoa? Zein bo-
tere egiturarentzat da funtzionala eta erabilgarria maitasun
erromantikoa? Eta nola eta zertarako erabiltzen du?

Illouzen ustez, lotura argiak daude merkatu ekonomiaren
eta maitasun erromantikoak bultzatzen duen erromantzearen
esperientziaren artean. Maitasun erromantikoa ideario sozio-
kultural kodifikatu bat da, eta kodifikatzeko eta deskodifika-
tzeko, beharrezko da zinemak, publizitateak eta eleberriek
sortutako narrazio kodeak ezagutzea. Maitasunari erreferen-
tzia egiten dion unibertso sinbolikoa gero eta handiagoa da,
gero eta ugariagoa, maitasunaren eta kontsumoaren arteko
harremana gero eta estuago izan dadin; bien artean lotura
esanguratsuak sortzeko gaitasuna gero eta handiagoa eta gero
eta trinkoagoa da geure baitan. Zer da bada egunero ikusten
ditugun iragarkiek ematen diguten irudia, zernahi dela sal-
tzen dutena? Bikote heterozuzena maitasun erromantikoaren
eredu betean kontsumoa bultzatzen; eta horrekin sexu-genero
sistemaren desberdinkeria eta indarkeria sinbolikoa zurkaiz-
ten, eta baita arraza, klase sozial eta kapitalismoaren ezaugarri
ez-jasangarri –ekonomikoki, ekologikoki, humanoki...– guz-
tiak indartzen ere. Ondorioa: mundu hori indarrean jartzeko
jartzen da indarrean maitasun erromantikoaren iruditeria.

Zehatzago esanda, gaur egun, kapitalismo berantiar ho-
netan, jada ez dira bereizten mitoa eta errealitatea, filmeta-
ko maitasuna eta errealitatekoa; eta masa komunikabideek
maitasun erromantikoa zabaltzen eta gizentzen dihardute,
eta, turismoa eta natura dekoratu direla, etenik gabeko di-
bertsioaren, edertasunaren, intentsitatearen eta sentsualita-
tearen utopia bat prometatzen digute.

Zenbat iragarki daude hori dena diskurtso koherente gisa agertzen digutenak? Maitasun bikote heterozuzena zutabe nagusi duena –beste dena salbuespenari tolerantzia baino ez ote da– oinarri dutenak? Zenbat, zernahi saltzen dutela ere –autoak, arropak, lurrina...–, naturgune idiliko bati edo bidaiatzeari lotuta daudenak? Maitasun erromantiko heterozuzena ordezkatzeko duten bikoteen bitartez produktuak saltzen zaizkigu eta produktuen bitartez maitasun erromantikoa. Hori da jokoak. Publizitatearen metafisika: subjektuaren eta hark kontsumitzen duen objektuaren artean ez dago distantziarik; objektuak egin egiten zaitu, kontsumoak egin egiten zaitu; dena da maitasun erromantikoa, subjektua, objektua eta bien arteko harremana.

Horren aurrean, guztioi gertatzen zaiguna gertatzen zaio Illouzek ikertu duen Estatu Batuetako jendeari ere: ezin dugula maitasun erromantikoaren kontsumoa eta praktika abandonatu; ezin dugula beste modu batez *antzeztu* geure bikote harremana publikoan; eta geure biografia amoro-

soa irudikatu nahi dugunean, esanguratsuentzat jotzen ditugun uneak maitasun erromantikoaren irudi fidel direla: Parisko giltzarrapoan zubian, Pirinioetako goi gailurretan, itsasoan sartzen ari den eguzkiari begira edo ilargi betepean egindako argazki maitakor eta ederrekin erromantizatzen ditugu geure harremanak eta hala erakusten besteei. Maitasun erromantikoaren kode hori denok ezagutzen dugu maitemindu gaitezen baino lehen,

Nola maitemindu aurrez ikasten dugu: nola eta baita norekin ere, eta zer estetikaz, zer feminitate/maskulinitate gorpuztuz, zer genero desberdinkerietara jokatzuz. Non ikasi dugu muxu ematen ez bada zineman?

eta, beraz, maitemintzearen esperientziari maitemindu aurretik eragiten diote kode horiek. Alegia, nola maitemindu aurrez ikasten dugula: nola eta baita norekin ere, eta zer estetikaz,

zer feminitate/maskulinitate gorpuztuz, zer genero desberdinkerietara jokatuz. Non ikasi dugu bada muxu ematen ez bada zineman? Non ikasi dugu erromantikoki, erotikoki maitemintzen? Non «maite zaitut» ilargipean esaten?

Hori ez da berri-berria. Baina –eta hemen baina handi bat dago–, egun, badakigu gezurra dela. Geure kondizio postmodernoak, maitasunari dagokionez, zera dakar berri: badakigula kode narratibo horien eraginpean gaudela gu eta dagoela maitasun erromantikoa; kontziente gara horretaz, baina, hala ere, ez diogu praktikatzeari uzten, ezin dugu. Jarrera zinikoa gartzten dugu maitasun erromantikoarekiko eta geure buruekiko.

Oraintsu arte zera esaten zen: badela jendea ez zena inoiz maiteminduko maitasuna zer den entzun ez balu. Orain, aldiz, maitasun postmodernoak zera dio: gutako askok zailantzan jartzen dugula maiteminduta ote gauden gehiegi entzun dugulako maitasunaz hitz egiten. Izan ere, eredu oso idealizatu eta oso mugatu bat irakasten zaigu maitatzeko eta maitatzeko modua *antzezteko*.

Badakigu eredu prefabrikatuak direla, Hollywoodekoak, esan dezagun, eta eszeptiko gara horiekiko –begiradak gurutzatu orduko itsumustuan maitemintzea, pasioaren pasioz arrazoi dena anulatzea, edozein oztopo gainditzeko gai den maitasunean sinestea...–; baina geure maitasunen biografiako gertaera garrantzitsuenen errelatua egiten dugunean, hain justu prefabrikatuak diren istorio *hollywoodtar* horiekiko antzekotasun gehien duten pasarteak azpimarratzen eta balioztatzen ditugu. Beraz, geure bizipenen, maitasunaren gaineko idealen eta espektatiben eta narrazio kode horien arteko harremanaz gehiago pentsatu beharko genuke. Zer gupil sortzen dugun hor eta zergatik.

Maitasun erromantikoa garai bateko erlijioa da

Illouzen beste ideia kitzikagarri bat, hauxe: maitasun erromantikoa garai bateko erlijioa da. Hau da, iruditeria kolekti-boan utopia bat da, bikotea aukeratzeko askatasuna eta aldi

berean bikotea izateak dakarren egonkortasuna. Lehen erlijioan bezala, orain maitasunaren eremuan gordetzen dugu sakratua denaren bizipena. Bizipen horrek hainbat ekintza erromantiko eskatzen ditu, hainbat erritual –bidaia erromantikoak, jatetxe bereziak, abenturak, munduaren beste puntara bidaiatu, normaletik kanpoko gauzak egin gogorik izan gabe ere...–, eta erritu horien bitartez sentimendu amoroso –errelatua– indartu egiten da. Ziurrenera errituak beti dira beharrezko zernahi giza eremutan, baina kontua da oraingo erritu amoroso denak kontsumotik igarotzen direla.

Kapitalismo berantiarrean, maitasun erromantikoa aisiarekin, plazerarekin, dibertsioarekin, intentsitatearekin, unearekin, edertasunarekin... lotuta jokutzen da. Hori berria da. Geure guraso edota amona-aitonen bizipena ez zen horrelakoa, ez bizipena ez eta errelatua ere –aditu batzuek diote iraultza burgesaren ondoren sortzen dela denbora librearen kontzeptua, ordura arte ez zela denbora librearen ideiarik, eta eremu berri hori bete beharrak ekarri zuela maitasuna aisiarekin lotzea, denbora pasarekin–. Guk kontsumo modu gisa ulertzen dugu, baina, aldi berean, bikote maitasun bizipenak analizatzen ditugunean, geure irakurketa gehiago lotzen da produkzioaren eta lan munduaren ideia eta definizioekin: elkarrekin lan egitea, ekipoa osatzea, harreman finko eta sendoen beharra, esfortzu handia eskatzen duela jakitun izatea eta gauzak ondo joan daitezen ahalegin handia egiteko obligazioaz jabetzea.

Klase ertainaren kultura erromantikoa da egun gero eta indar handiagoa duena eta dena blaitzen duena. Ideal erromantiko unibertsala bihurtu dela esan daiteke, eta langile klaseetako jendeak ere bere espektatiba guztiak hor kokatzen ditu.

Maitasun erromantikoaren ideologiak zer ezkutatu nahi du?

Bikotearen maitasun erromantikoaren ideologia hegemonizatzearen arrazoien atzean badago maitasunaren beste

adiera eta ulermen bat estaltzeko intentzioa. Ikus dezagun. Kooperazioa leku guztietan ageri da: herri, hiri, zibilizazio, kultura, hizkuntza, ideologia eta zientzia, sinesmen... Dena kooperazioan egin da, hau da, geure gaitasun kognitibo eta emozionalen bitartez. Biak lotuta daude eraikuntza horretan guztian, bai kulturaren eraikuntzan, bai geure buaren eraikuntzan. Ez kulturak ez guk ez genuke zentzurik emoziorik gabe, emozioak baitira zentzua ematen dutenak.

Esan daiteke kooperazioa maitasun sentimenduen oinarrian dagoela, eta izen asko har ditzake maitasunaz ulertzen dugunaz harago, hau da, guraso eta seme-alaben arteko eta bikoteen barneko maitasunaz harago: elkartasuna, adiskidetasuna, laguntasuna, lagunartekotasuna, kidetasuna, afinitatea, erotismoa, babeseta, zaintza, atentzioa, ardura, abertzaletasuna, sakrifizioa... Horiek denak eta gehiago maitasuna deitzen dugun sentimendu konplexu horren sinonimo dira.

Klase ertainaren kultura erromantikoak gero eta indar handiagoa du eta dena blaitzen du. Ideal erromantiko unibertsala bihurtu dela esan daiteke, eta langile klaseetako jendeak ere bere espektatiba guztiak hor kokatzen ditu

Bikotea aukeratzen al dugu?

Kapital ekonomiko eta kultural bertsuko jendea aukeratu ohi dugu maitatzeko, nahiz eta beti diogun ez duela inongo garrantzirik klase sozialak, esate batera, maitemintzerakoan. Pierre Bourdieuk *habitus* deitzen dio barneratuak ditugun gaitasun eta jarrera multzoari, eta habitusak, inkontzienteki bada ere, egiten duguna gidatzen du. Hau da, ez goaz geure mailako norbaiten bila intentzio argiz –kulturaz, klase sozialez, hizkuntzaz, ikasketez, ekonomiaz...–, ez dugu esaten «ni nire maila bereko batekin maiteminduko naiz», baizik

Maitasuna maitasuna baino askoz gehiago da

eta geure espektatibak inkontzienteki moldatu egiten ditugu habitus hori bete dadin, bete dezagun. Lekuz kanpoko aspirazioak alde batera utziz. Horregatik, bikoteak maila bereko dira ia beti, kasik *kuadrilla* bereko.

Amatasunaren maitasuna

Maitasun erromantikoa maitasun eredu nagusia dela esan dugu. Baina horren parean jar daiteke amatasunaren maitasunaren mitoak duen indarra. Hori ere sakratua, aurrekoa baino sakratuagoa beharbada. Bene-benetako maitasuna. Traiziorik egiten ez duen bakarra. Betikoa eta betirako senetzkoa, berezkoa, entregatua, sakrifikatua, emana, egoismoaren antonimo argiena. Emakume oso egiten gaituena. Ertzak zabalduz doaz, baina oraindik ere ama ez den emakumea errukarria da gizartearen begietara. Ez horrela, aita ez den gizona. Inor gutxiri ardura zaio gizon batek seme-alabarik baduen. Emakumeari egiten zaion lehen galderetako bat da. Den eta gauzarik gaitzesgarriena ama txarra izatea da. *Aita txarra* aita klasiko normalizatu bat da gure artean.

Politika eta sentimenduak

Maitasunak eta politikak zerikusi handia dute elkarrekin, esan dugu maitasunaz pentsatzen dugunak egituratzen duela geure bizitza pertsonala –hori ere erabat politikoa baita– eta *res publica* osoa.

Politika eta maitasuna esaldi berean ikustea eta bata bestearekin lotzea harrigarri egingo zaio askori, ez baita askotan ikusten. Egia da ez legebiltzarrak, ez gobernu programak, ezta politikaz ulertzen dugun mundu hori ere maitasunaz eta sentimenduez ez direla arduratzen. Baina horrek ez du esan nahi erabaki eta jardun politikoan sentimenduek ez dutenik eragiten. Ezta ere esku artean dituzten gaiek –ekonomikoak, zor publikoak, merkatuak, globalizazioak, legediak, gerrak edo afera sozialak– jendearen sentimenduetatik kanpora

kudeatzen direnik. Bizitza politikoan ikusten den isiltasun emozional horrek ozen hitz egiten du.

Politikak –zentzu hertsia arruntean– zerikusi handia du pertsonok geure maitasun harremanak bizitzeko ditugun moduekin, harreman horiek arautzen dituzten legeekin, sarobe hartzen duten egitura sozialekin eta eguneroko bizitzako praktikekin. Deskonexio handia dago politikaren eta eguneroko bizitzaren artean. Eguneroko bizitzak ikatza bezalako labezomorroak isurtzen ditu, eta sentimenduz beteta dago. Politika ez, esaten zaigu. Areago, esaten zaigu politikan sentimenduak ezkutatu egin behar direla.

Montserrat Moreno psikologo sozialak dio sentimenduak eta emozioak beti *res publica*-ren bazterretan egon daitezen bultzatu dela. Politikari bat negarrez, edo zalantzan, edo zoriontsu, edo emozionatuta, ahuldadeak agertzen, mina adierazten... jada ez da seriotan hartzeko politikari bat, maila bat behera egiten du, feminitatearen azpierzura. Bitxia da boterea ikertzean sentimenduak kontuan ez hartzea. Eta baita ere hainbeste sufriarazi eta gozarazten gaituen maitasuna hain gutxi aztertua izatea.

Isilarazteko tema horrek ezkututzen zaiguna zerbait benetan garrantzitsua dela pentsatzera garamatza. Agian, zerbait subertsiboaren aurrean gaude; agian, maitasuna subertsiboa da.

Intelligentzia eta afektibitatea

Esan ohi da gobernatzeko intelligentzia behar dela. Ez da beti horrela, bistan da. Baina pentsa dezagun guretzat adimentsua den horri eman ohi diogula bozka. Baina inor adimentsua izan daiteke afektibitateak landu gabe?

Kurioski, intelligentzia –adimena– oso ezaugarri maskulinoa da, eta afektibitatea, berriz, femeninoa. Horrela eraiki gara. Eta, horregatik, gizonezkoei afektibitatea agertzea lotsagarri zaie, eta, aldiz, emakumeek intelligentzia agertzeak susmagarri egiten ditu, esanekoa ez izateko arriskua baitu. Bata maisua da eta bestea maistra –marimaistra deitzen

diogu-. Bata sentimental da eta bestea ahula -neska bat bezala negarrez-. Gauzak aldatuz doaz, oso astiro eta leku gutxi batzuetan bada ere.

Afektibitate gabe intelijentea izan daiteke, galdetu dugu oraintsu. Antonio Damasio neurozientzialariak dio sentimen-

Lehian bizi gara eta
lehiak bizi gaitu,
baina lehiatik adina
kooperaziotik iritsi da
gizakia gaur eguneraino,
neuronen portaera
kolektibotik hasi eta
politikaraino

duak behar-beharrezkoak direla arrazoiketa emango bada, mendetan kontrakoa pentsatu izan bada ere. Bere ikerketen ondorio nagusia da emozioak gutxituak edo deuseztatuak dituzten pertsonak, oro har, portaera irrazionalak izan ohi dituztela. Lesio zerebral baten eraginez burmuineko sentimenduen eremua atrofiatuta izan baina arrazonamendu lo-

gikoarena -hizkuntza, memoria...- bere horretan duten gai-
xoek erabaki irrazionalak hartzen dituztela ondorioztatu du.

Sentimenduak kontuan hartzeak zera dakarkio adimenari: begirada intersubjektiboa. Hau da, nor bere burutik ateratzea, besterentzea, bestearen lekuan jartzea eta enpatia lantzea; eta horrekin taldekatzea, kooperazioaren eta elkarlanaren oinarriak jartzea eta prozesu eta emaitza egokiago eta eraginkorragoak lortzea. Damasiok dioenez, ez da posible ezagutza eta sentimenduak bereiztea, sentimenduak baitira jakintzari zentzua ematen diotenak. Ezagutzari zentzua emozioek ematen diote. Ez dirudi erratuta dabilenik.

Muturreko darwinismo interesatua

Gure gaurko jendartean pentsamendu-sinesmen nagusi bat muturreko darwinismoa da, esate batera. Barruraino sartua dugu denok eta geure ondorengoei sarrarazten diegu. Izan ere, Darwinen teoriak oso erabilgarriak dira hiperliberalismoarentzat -nahiz eta esan behar den naturalista ingelesaren

teorien manipulazio interesatua egiten dela, hark esanak muturreraino eramanez-. Edonola dela, denok sinesten dugu indartsuenak eta azkarrenak irabaztea dela justuena; demagun, ordea, indarrrik eza edo moteltasuna ere agian baloratzeko modukoak direla, eta are garrantzitsuagoa dena: ohartu gabe edo ikusi nahi izan gabe dena ingurune sozial, politiko eta ekonomiko jakin eta zehatz batean gertatzen dela eta, beraz, ezin dela dominarik nori eman erabaki baldintzapean kontuan hartu gabe. Meritokrazia da gure neurgailua. Baina meritokrazia oso gauza injustua izan ohi da gehienetan, nahiz dominatzaile/dominatu geure paradigman justuena eta arrazoizkoena iruditu eta hor zurkaiztu geure eguneroko bizitza, hasi etxetik eta igaro hezkuntzatik, kirolek, lan mundutik, osasunetik, politikatik, justiziatik, zientzietatik... Izan ere, nork du meritua, haizea alde izan eta lasterketa irabazi duenak edo haizea kontra izan eta korri egin duenak? Balio bakarrak indarra eta bere ahaideak dira? Non geratzen da kooperazioa? Arestian aipatzen genuen begirada intersubjektibo hori? Zergatik baloratuko da hobeto eta gehiago besteen beharra ez duen norbait beharra duena baino? Zergatik da hobe besteen beharra ez izatea izatea baino?

Lehian bizi gara, bai, eta lehiak bizi gaitu, baina lehiatik adina kooperaziotik iritsi da gizakia gaur eguneraino, neuronon portaera kolektibotik hasi eta politikaraino.

Eremu pribatua publiko bihurtzea

Kooperaziotik jaiotzen den sentimendu nagusietako bat, beraz, maitasuna da, pertsonen arteko lotura sakon eta iraunkorra, alegia. Kooperazioa unibertsala da, hartzen duen forma aldatu egiten bada ere kulturatik kulturara. Maitasun lotura batean dauden pertsonak bere kultura bereko pertsonen jokaera berak dituzte. Beste modu batera esanda, kooperazioak eta maitasun jokabideek hartzen duten forma ez da jaiotzetikoa, testuinguru historiko-kultural baten barruan ikasiak baizik, eta, beraz, aldakorrak. Gure jendartean, bikote

maitasun harremana giza espezieari datxekion zerbait gisa agertzen zaigu. Eta hala izan. Baina, geure jendartean, eremu pribatura mugatzen den harreman gisa agertzen zaigu; bikoteak eraikitzen duen lekua leku idiliko bat, paradisu bat, babes bat, jendartean txar den gutzitik babesten zaituena. Leku bakana da, berezia, bertan ematen zaiguna kanpo lortzea zail dena: maitasuna, elkartasuna, ulermena, zaintza, eskuzabaltasuna, kooperazioa, fidelitatea, konfiantza... Dena on. Aitzitik, ontasun horiek denak ezagutzen ez dugun edo maitasun loturarik ez dugun jendarengan ez bilatzeko eta ezta emateko ere irakasten zaigu txiki-txikitatik; edo gutxienez ez espero izateko etxeko atetik kanpora, hau da, pertsona gehienengandik, jendartearengandik. Eta, beraz, gutako bakoitzak gutxienez bi nortasun behar dituela izan: bata, maitale/maitatu gisa, maitasun espazio pribatuan gaudenerako; eta, bigarrena, espazio idiliko horretatik ateratzen garenerako, nortasun potentzialki lehiakorra, gogorra, bihozgabea, konfiantzarik gabea, babesgabea, erasokorra, defentsarako prestua, egoista... Beste espazio hori espazio publikoa da, eta espazio publiko horri ez zaio pribatuari eskatzen zaizkion tasun eta ontasun horietarik gutzietarik bat bera ere eskatzen, printzipioz.

Gainera, espazio pribatu horretara iristea mandatu bat da. Denok iritsi behar dugu, denok iritsi nahi dugu, espazio publikoak egiten digun erasoaren aurrean babesba izan dezagun. Konpentsazio mekanismo bat da.

Baina zer gertatzen da? Familia eta bikote eredu idealizatu hori agian existituko da inon, baina nahiko urrun dago errealitatetik. Ez da beti eremu idiliko bat, afektuen trukeaz gain gatazka asko dituen eta sortzen dituen eremua da. Konpondu gabeko arazo asko barnebiltzen dituen eremua da, batzuk unean sortuak eta beste batzuk heredatuak, adibidez, berdintasun eza, justizia falta eta, oso sarri, erasoak eta indarkeria. Hori dena enklaustratutako egitura batean gertatzen da, opakoa dena, opako egiten duguna eta kanpora ateratzeko maskara bat jartzen duena, familiarekiko izan

behar ditugun espektatibek desiragarriak izan behar dutelako bai geuretzat bai denentzat, jakinik ere fiktiziotik asko dutela. Maitasunaren eremu pribatu hori isolamendura kondenatua dagoelako, indarkeria eta erasoak gerta daitezke eta gertatzen dira. Fiktizioa da. Isolamenduan ez balego ez luke bere horretan iraungo, ez luke balioko gaur ulertzen dugun jendarte egituraren oinarritzko habea izateko.

Baina jendartearekiko jartzen zaigun irudia ere ez da erabat erreala, horrek ere badu fikziotik. Jendarte oihana da, leku arriskutsua, esaten zaigu; baina topa litezke, orobat, errespetua, elkartasuna, maitasuna, hau da, familia batean topatu beharko genukeen hori guztia. Azken finean, egia hauxe da, jendartearen ontasun eta kalteak familian errepikatzen eta erreproduzitzen direla. Hori baino ez. Baina saltzen zaiguna, saltzen duguna, beste zerbaite da.

Esan dugu harreman konpentsatorio bat dela, sistema binario bat, sexu-genero sistema bezala: pribatu/publiko eta familia-bikote/jendarte banaketan maitasun/lehia paradigma jokatzeko duena. Eremu pribatuaren funtzioa, eremu publikoko indarkeriaren aurrean –ekonomikoa, politikoa, ideologikoa, generozkoa, klaseagatikoa...–, bake emaile eta bakegile izatea da. Hau da, sistemari maitasunaren promesa mantentzea interesatzen zaio, gizartearen indarkeria sistemikoa eta sistematikoa neutralizatu eta ezkutatzeko. Eta horregatik jartzen du indar guztia maitasunaren promesa bizi-bizi egon dadin: zoriontsu izatea edonoren esku dago; hobe esan, norberaren esku dago eta aldi berean guztion esku –oso demokratikoa da promesa, sistemari ez zaio ezer kostatzen eta–; nahikoa duzu, nahikoa dugu, maitatzeko norbait topatzea eta maita gaitzan norbait topatzea. Hori da zoriontasunaren bidea. Demokratikoa,

Sistemari maitasunaren promesa mantentzea interesatzen zaio, gizartearen indarkeria sistemikoa eta sistematikoa neutralizatu eta ezkutatzeko

Maitasuna maitasuna baino askoz gehiago da

erraza, berdintasunezkoa, dirurik kostatzen ez dena eta besteekin berdintzen gaituena: aberatsenekin, pobreenekin, beltz eta zuriekin, gizon eta emakumeekin... Denok gara berdin maitasunean, maitasunak berdintzen gaitu –kuriroski, sekula ez gara maitemintzen kalean eskean dagoen horrekin, adibide sinple bat jartzearren–, esaten zaigu, elkarri begiratzen diogu eta kolpetik maitemintzen gara.

Maitasunak ematen digu arrakasta. Eta arrakastak maitasuna.

Sistemari herritar enamoratuak gobernatzea komeni zaio; hainbat eta enamoratuengon, orduan eta bezago, hainbat eta gehiago sinetsi maitasun erromantikoaren mitoan, orduan eta gobernarriago. Begiratu besterik ez dago ekoizpen kultural nagusi guztiak horren guztiaren zabalkunderako funtzionatzen duela –bateko eta besteko film, kantu, bideo, bideo joko, tinder, pof, iragarki...–, ideologia bete-betean egunero bonbardatuz.

Bikotea eta jendarte mugimenduak, lehia

Maitasun erromantikoan sinestea sistema politiko patriarkalaren aliatu handi bat da, nahiz eta sinesmen horrek bikoteei eta familiei hainbeste ezinegon, desesperazio, frustrazio eta indarkeria ekarri. Bikoteak ixtean eta horrekin familia bere baitara tolestean –alegia, komunitate, tribu izatea ekiditen denean–, gizabanakoaren interes eta kezka afektibo gehienak horretara mugatzen dira. Horrek zera ekar lezake, interesak, indarra eta emozioak beste eremu zabalagoetara ez zabaltzea; hau da, eremu publikorako, militantzia politikorako –zentzu zabalean–, elkartasunerako, autoantolakuntzarako galga izan daiteke.

Ann Ferguson filosofoak dio familia eta jendarte mugimenduek elkarri lehia egiten diotela. Familia nukleo eta nuklear horrek jendearen energia afektibo guztia eskatzen duela, lanetik edo ikasketetatik kanpoko denbora guztia familia/bikoteari eskaini behar zaiola eta ez militantzia politikoari. Horregatik

sistemaren tema familia/bikote maitasunaren onuren propaganda egiteko. Interesgarria da Fergusonen gogoeta hori. Edonola dela, ñabardura bat ere merezi du; izan ere, familia/bikotea eta militantzia uztarketa gertatzen denetan, oso sarritan, uztarketa erabat generizatua izaten da: eremu pribatuan emakumeak geratzen dira eta publikora gizonak doaz.

Azter dezagun errealitatea ekonomia erreproduktibotik

Ekonomia tradizionalaren lekutik aztertu ohi da gure errealitatea, hortik egiten dira analisi sozial eta ekonomikoak. Jendartearen osasuna eta geurea ere soldaten batezbestekoan, barne produktu gordinean, KPIaren igoera edo jaitsieran, kontsumo datuetan, langabezia tasetan neurtzen da, eta ekonomiaren martxak erabakitzen du gainontzeko erakundeena: familiarena, hezkuntzarena, osasungintzarena, justiziarena, lan munduarena...

Baina jendartearen eta geure osasuna beste leku askotatik neur liteke. Demagun, jendarteari harreman sexuafektiboan antolakuntzaren lekutik, familiarik eta haren ohitura eta legeen lekutik begiratu bagenio, beste analisi bat geneukake. Hau da, ekonomia erreproduktiboan kokatuko ginatke. Begirada hori ekonomia produktiboaren begirada bezain zilegi eta egokia da. Beste balio batzuk aterako lirateke argira: maitasuna eta bere sentimendu guztiak, esate batera, ez intimitatearen mamu gisa, baizik eta kooperazioaren eta elkartasunaren motor gisa. Izan ere, horiek gabe bizitzak eta jendarteak ez dira bideragarri eta datu ekonomiko hutsak zentzurik gabe gera litezke.

Ezkontzaren gainean

Ezkontza maitasun bizitza mota baten instituzionalizazioa da gurean, nagusi dena eta indar betean dagoena. Bi lagunek –ez gehiagok, eta ohiki heterosexualek– osatu eta kontratu

publiko baten bidez zinpetzen duten erakundea da. Bikote bakarrak (ez gehiagok) eta bere ondorengoek (biologikoak izan edo adoptatuak izan) osatzen dute oinarritzko taldea, eta talde hori arautegi baten barruan eta elkarrenganako bete-beharren arabera antolatzen da. Talde hori familia da. Familia batean odol loturarik izan ez eta seme-alabatzat adoptatua ez den inor balego –demagun adiskide bat–, ez da familia kide kontsideratzen. Modu berean, bikote maitasun eredian sartzan ez diren jendeek osatutako adiskidetasun taldea ez da legezko familia bat.

Familiatzat hartua izateko lege eskakizun horiek argi adierazten dute zein den familiaren garapen normala, familiei eta familiei bakarrik dagozkien onura eta babes legala jaso ahal izateko. Legez babesten den maitasun harremana zedarritua geratzen da. Hortik kanporako ezein maitasun harreman ez da familia izango. Azken finean, zein maitasun konportamendu izan behar dugun eta zein ez irakasten zaigu.

Etika eta politika

Legeak justiziaren isla dira edo izateko bokazioa dute, eta horregatik etikarekin harremanetan daude. Etika, justizia, legeak, politika, ekonomia eta beste emozioak kontuan izanda ulertzen hasten bagara, kolore eta ñabardura berriak agertuko zaizkigu.

Carol Gilligan psikologo sozialaren arabera, gure kulturaren etika ulertzeko bi modu daude: bata, justiziaren etika, eskubide unibertsalak dituen oinarri; eta, bestea, zaintzaren etika, jendearen zaintzatik eta arduratik abiatzen dena. Seyla Benhabib filosofo feministak, Gilliganen lerroari jarraituz, justizia eta etika inklusibo baten ideia garatu du. Eta honela laburbildu daiteke.

Justiziaren etikak pertsona kontzeptu orohartzaille gisa ulertzen du, *bestea orokortua* esaten dio. Hau da, denok gara pertsona, denok gara berdin. Eta horregatik guztiok eskubide eta betebehar berberak ditugu. Zer dugun komunean galdera da

abiapuntua, eta, horregatik, elkarrekikotasun eta berdintasun formalaren printzipioak guztioi berdin aplikatzea dakar.

Etika horretan, ideia nagusia justizia da, hau da, jendearen beharren eta elkarren arteko diferentziak baino, pertsonen eskubide eta betebeharrak dira errespetatu beharrekoak. Justizia itsua da diferentziekiko, eta, beraz, berdina da guztiontzat eta denok betebeharrak berdinak ditugu: esate batera, zorra itzultzea denon betebeharra da, zeinahi dela bakoitzaren

egoera ekonomikoa –diru sarrerarik izan edo ez– eta nor-nahi dela zorra zor zaiona –aberatsa edo pobrea–.

Zaintzaren etikan, aldiz, pertsona kontzeptua konkretutasunari eta norbanakotasunari lotzen zaio, *bestea konkretua*. Horregatik, pertsonen arteko diferentziak hartzen ditu kontuan. Pertsonak identitate propioko gizakiak dira, historia bat eta afektibitate sistema bat dute. Elkarren artean amankomunean dutena kontuan hartzen bada ere, bakoitzaren singularitasuna azpimarratzen da. Norberaren beharrak, motibazioak, desioak, egoera... Dena hartzen da kontuan. Baten beharraren gainera beste baten eskubidea jarri beharrean, ekitatea eta elkarrekikotasun osagarria bilatzen ditu. Oinarri dituen arauak maitasuna, adiskidetasuna eta zaintza dira.

Alderaketa ulertzeko balio lezake honek: justiziaren etikak bestea injustuki tratatzea debekatzen du; zaintzaren etikak, horretaz gainera, behar egoeran dagoen inor abandonatzea debekatzen du. Uda honetan bertan, itsasoan jasotako 42 pertsona, Italiako gobernuaren eta poliziaren kontra, Italiako portu batean lurreratu zituen Carola Rackete ontzi kapitainaren jokamoldea zaintzaren etikan sartuko litzateke.

Etika bakoitzak bere moralitatea du, baina batek bestea osa lezake. Justiziaren etikak denok berdin-berdin, diferentziak

Justiziaren etikak
bestea injustuki
tratatzea debekatzen
du; zaintzaren etikak,
horretaz gainera,
behar egoeran dagoen
inor abandonatzea
debekatzen du

kontuan hartu gabe, tratatzen bagaitu, injustua izateko arriskua du. Zaintzaren etikak diferentziaren printzipioa erdira ekartzen du eta horrekin berdindu liteke justiziaren etikak sor lezakeen injustizia, desberdin dagoenarekin desberdin jokatzeak eta beharren arabera emateak kooperazioa eta zaintza bultzatzen dituelako. Bien baturak etika interaktibo bat ekar lezake, Benhabibek esan bezala, hots, unibertzala eta bakoitzaren historia partikularra batera aintzat hartuko dituen.

Benhabibek, etika integratzaile eta inklusibo horren bidean, balio publikoak eta balio pribatuak zertan diren ikustea beharrezkotzat jotzen du. Gure jendartea kontrajarritako bi eremutan banatzen da: publikoa eta pribatua. Garai batean biak bat ziren; funtzioak eta etikak bereizten hasten direnean sortzen dira bi eremuak, eta eremu bakoitzak etika bat garatzen du: etika publikoa, *res publica*-ri dagokiona; eta etika pribatua, maitasunean oinarritzen dena.

Etika publikoak eremu publikoa arautzen du, egituraketa eta funtzionamendu egokia izan dezan. Arau horiek, teoriarik, justizian oinarritzen dira, hau da, berdintasun printzipioan: legeak unibertzalak dira eta berberak guztiontzat, eskubideak eta betebeharrak berberak diren bezala. Etika pribatua maitasunean oinarritzen da, barkamenean, errekontziliazioan, zaintzan, arduran.

Galdera honako hau da: publikotzat dugun eremu hori etikaren justiziak gobernatu beharrean, edo ez horrek baka-rik, zaintzaren etikak gobernatuko balu, nolakoa zatekeen?

Benhabiben erantzuna: batetik, bi eremuen arteko muga haustea ekarriko luke; eremu pribatua eta eremu publikoa bat lirateke, etika berarekin, neurgailu berekin. Hau da, balio pribatuak publikoan txertatuko lirateke, eta, beraz, esate batera, sentimenduek botere sortzaile eta eraldatzaile gisa duten indarra balioztatuko litzateke, balio sozialen motor gisa ulertuko genituzke; kooperazioa, elkartasuna eta maitasuna bultzatuko dituen balio-sistema, etika eta justizia bat jarriko lirateke martxan. Hezkuntzaren ardatz izango litzateke

sistema hori, bai familien baitan, bai eskoletan, bai hezkuntza ez-formalean; jendearen parte hartze politikoa bultzatuko eta handituko litzateke, jendartea hobetu...

Eta, aldi berean, liberalismoaren eta merkatuaren kontra-borroka bat ere izango litzateke. Izan ere, kapitalismo basatiak gero eta gehiago gobernatzen du eremu publikoa, eta dirua jartzen du arau bakar gisa eta merkaturaren harreman modu bakar gisa, eta prekaritatea eta gaixotasunak eragin eta naturaren txikizioa indartu... Horren denaren aurrean, pribatutzat hartzen ditugun maitasunaren balioak politizatu eta indarrean jartzea da gakoa. Eta alternatiba zehatzak jarri ditu Benhabibek mahai gainean: esate batera, soldatei eta irabaziei muga jartzea, bai behetik –gutxiengoaren marra– eta bai goitik –irabaziak kopuru batera mugatuz, eta hortik gorako dena birbanaketara bideratuz–, errenta unibertsala indarrean jartzeko.

Erreskatatu dezakegu maitasuna?

Maitasunaren, zaintzaren eta desioaren gaineko kapitalismoaren mekanika hain da indartsua, ezen oso zail baita gaur egun praktikatzen dugun neoliberalismoaren diskurtsoetik maitasuna erreskatatzea, dio Illouzek. Maitasun neoliberal erromantiko indibidualista injustizia sortzaile baten pean eraiki eta bizi gara, baina izan daiteke beste maitasun modurik eta behar du izan. Maitasuna erreskatatuko bage-nu eta justiziarekin eta berdintasunarekin lotu, politikaren eraikin osoa aldatzea ekarriko luke. Iraultza bat. Maitasuna zentzu askatzailean ulertzen badugu, esan liteke iraultza eta maitasuna beti egon direla lotuta. Gaur egun, geurean, ate joka dugun iraultzak izen bat du: zaintza. Zaintza erdigunean jartzetik erreskatatu ahal izango dugu maitasuna kapitalismoaren eta menderakuntzaren kateetatik.

Bibliografia

- Azurmendi, Joxe (2016): *Gizabere kooperatiboaz*, Donostia, Jakin.
- Benhabib, Seyla; Cornella, Drucilla (1990): *Teoría feminista y teoría crítica*, Bartzelona, Alfons el Magnànim.
- Bourdieu, Pierre (2004): *El baile de los solteros. La crisis campesina en el Bearne*, Madril, Anagrama.
- (2011): *Las estrategias de la reproducción social*, Buenos Aires, Siglo veintiuno.
- (2012): *La distinción. Criterio y bases sociales del gusto*, Madril, Taurus.
- Damasio, Antonio (2010): *Y el cerebro creó el hombre*, Madril, Destino.
- Esteban, Mari Luz (2001): *Crítica del pensamiento amoroso*, Bartzelona, Bellaterra.
- Ferguson, Ann (2014): 'Feminist Love Politics', in Anna G. Jonasdottir, Ann Ferguson (argk.): *Love. A Question for Feminism in the Twenty-First Century*, Londres, Routledge, 250-265.
- Garcés, Marina (2013): *Un mundo común*, Bartzelona, Bellaterra.
- (2015): *Filosofía inacabada*, Bartzelona, Galaxia Gutenberg.
- (2017): *Nueva ilustración radical*, Bartzelona, Anagrama.
- (2019): *Ciudad Princesa*, Bartzelona, Galaxia Gutenberg.
- Herrera Gómez, Coral (2010): *La construcción sociocultural del amor romántico*, Madril, Fundamentos.
- Horvat, Srečko (2016): *La radicalidad del amor*, Iruñea, Katakarak.
- Illouz, Eva (1997): *Consuming the Romantic Utopia*, Berkeley, University of California Press.
- (2012): *Why Love Hurts. A Sociological Explanation*, Malden, Polity Press.
- Moreno Marimón, Montserrat; Sastre Vilarrasa, Genoveva (2015): *Amor y política. La imprescindible sensibilidad de la política*, Bartzelona, Icaria.